

ett brett historiskt perspektiv – utan ett sådant blir diskussionen platt och föga upplysande.

Stockholms universitet

ULF JONSSON

Ove Bring, *Parthenonsyndromet: Kampen om kulturskatterna* (Stockholm: Atlantis 2015). 283 s.

Folkrättsforskaren Ove Bring behandlar i *Parthenonsyndromet* de juridiska och politiska processer som har följt på kraven från efterlevandes familjer att återfå konst som stals före och under andra världskriget, men också från stater som gör anspråk på konstskatter som numera återfinns i andra länder. Han tar även upp fall av ren förstörelse av kulturarv. Bring menar att den tid är över då museerna kan avvisa krav på återlämnande genom att hävda att man förvärvat föremål i god tro. Genom att sätta individuella fall av så kallad restituering i samband med de internationella konventionernas utveckling kommer han till slutsatser om hur stater borde agera. British Museum, till exempel, borde till sist överlämna Parthenonfrisen till Grekland, 200 år efter att delar av den höggs ner och fraktades till England.

Ett annat exempel på hur ett kulturarv kan globaliseras genom att pekas ut och värderas är Buddhfigurerna i Bamian-dalen i Afghanistan. För 15 år sedan kontrollerades största delen av landet av talibaner. Regimen var starkt auktoritär och förbjöd en rad olika kulturella uttryck, bland dem musik och konst, förutom att kvinnors rättigheter begränsades högst påtagligt. Det var känt att somliga talibanska ledare ville förstöra gamla buddhistiska fornlämningar, medan några kunde tänka sig att använda dem för att bygga upp en turistindustri i landet. UNESCO hade tidigare pekat ut två gigantiska sandstensskulpturer som särskilt hotade av talibanerna. Man försökte påverka regimen att inte förstöra dem med hänvisning till att de representerade ett globalt kulturarv. I mars 2001 påbörjades förstörelsen av skulpturerna, som visade sig svårare att genomföra än väntat. Den utdragna demoleringen drog till sig mediernas intresse över stora delar av världen.

Ett exempel på en plats som redan när den utsattes för förstörelse var uppsatt på världsarvslistan är Timbuktu i Mali. Särskilt några av stadens moskéer och mausoleer har beskrivits som värdefulla eftersom de representerar sufisk tradition. Våren 2012 tog tuaregrebeller över kontrollen av landets norra del med stöd från islamistisk milis. Sharialagar infördes i de områden som rebellerna kontrollerade, med liknande konsekvenser som i Afghanistan. Gravar och mausoleer i Timbuktu förstördes eftersom de

ansågs vara avgudabilder. Särskilt uppmärksammas blev den planerade och delvis genomförda förstörelsen av Ahmed Baba-centret för dokumentation och forskning, där cirka 100 000 manuskript – många från medeltiden – fanns. Här lyckades centrets personal med hjälp av frivilliga smuggla ut det mesta av biblioteket till platser som var säkrare.

Inom restitutions- och repatrieringsforskningen har mycket litteratur tillkommit under senare år, men boken bygger på ett begränsat urval av litteratur. *Parthenonsyndromet* bör nog därför främst förstås som en populärvetenskaplig översikt av den internationella rättsutvecklingen på området och hur processer har förlöpt i såväl Europa som andra delar av världen. Förutom de ovannämnda fallen behandlas ursprungsländers krav på europeiska museer och regeringar, plundring och de internationella juridiska redskap som finns för att beivra sådan, urbefolkningars rättigheter, och religiös fanatism kontra anspråk på kulturarvets universalism.

Författaren intar en tydlig ställning i flera av fallen, men en högre intellektuell stringens hade varit önskvärd. Motstridiga resonemang saknas inte. Bring menar exempelvis att British Museum, som hävdar att man förvaltar ett globalt kulturarv, ska lämna Parthenon-frisen till Grekland eftersom den bör ses i "sin ursprungliga miljö" (s. 105). Senare i boken (s. 229) skriver Bring: "Kulturarvet är globalt. Det nationella och det universella sammansmälter så snart ett lands lämningar utgör en del av världshistorien." Spelar det i så fall någon roll om ett föremål befinner sig i sin ursprungliga miljö eller inte? Ibland verkar det också som om författaren överskattar kulturarvets samhälleliga betydelse, alternativt att dess värdering borde problematiseras. Den så kallade "Gyllene stolen" i Ghana, till exempel, "är fortfarande den nationella symbol den alltid har varit" (s. 121). Här anas ett okritiskt förhållningssätt. Nationella identiteter har inte sällan byggts av samhällseliter genom våld och förtryck av befolkningen, och kulturarv har använts i statsbildningsprocessen som ett minnespolitiskt instrument.

Det hade varit intressant att med ett mer utvecklat och sammanhållet resonemang om nationalstaternas rätt till kulturarv kontra världssamfundets och olika museers anspråk på kulturarvets universalism. Inte desto mindre är Brings bok läsvärd genom att den med ett lättbegripligt språk inte bara fångar in ett stort antal intressanta fall utan också sätter in dem i historiska sammanhang.

Uppsala universitet, Campus Gotland

MATTIAS LEGNÉR